

ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՐՑԱԽՈՒՄ

ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В АРЦАХЕ

ՀՈՒՆՎԱՐ-ՀՈՒԼԻՍ 2018, 1-2   ЯНВАРЬ-ИЮЛЬ 2018, 1-2

Գիտամեթոդական և գիտահանրամատչելի պարբերական
սովորողների և ուսուցիչների համար

Հիմնադիր՝ ԼՂՀ կրթության և գիտության նախարարություն

Научно-методический и научно-популярный журнал для учащихся и учителей

Учредитель: Министерство образования и науки НКР

ԲՈՎԱՆԴԱՎՈՒԹՅՈՒՆ

СОДЕРЖАНИЕ

ՄԱՆՎԱՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ, ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Գլխավոր խմբագիր՝

Ռ. Սարտիրոսյան

Պատասխանատու

խմբագիր՝

Կ. Աթայան

Խմբագրի տեղակալ՝

Մ. Մինասյան

Պատասխանատու

քարտուղար՝

Ս. Մայիլյան

Խմբագրական կոլեգիա՝

Աբրահամյան Ա.

Աբրահամյան Հ.

Ասրյան Ս.

Աղալովյան Լ.

Աղուզումցյան Ռ.

Ապրեսյան Մ.

Բարախանյան Ա.

Բարսեղյան Վ.

Բաղդասարյան Գ.

Գրիգորյան Հ.

Գրիգորյան Ս.

Չոլյան Ս.

Չիլիբուրյան Մ.

Թավադյան Լ.

Խաչիյան Է.

Խաչատրյան Մ.

Խաչատրյան Վ.

Կիրակոսյան Ա.

Կարապետյան Վ.

Հովհաննիսյան Ա.

Հայրապետյան Ս.

Ղազարյան Է.

Ղազինյան Գ.

Ղուկասյան Ա.

Մաղալյան Վ.

Մանասյան Ա.

Մանուչարյան Հ.

Մելքումյան Ս.

Մովսիսյան Ա.

Ներսիսյան Լ.

Ներսիսյան Ա.

Շեկյան Լ.

Պետրոսյան Լ.

Պետրոսյան Լ.Ն.

Սարգսյան Հ.

Սաղյան Ա.

Սիմոնյան Ա.

Սովարյան Յու.

Տեր-Մինասյան Ա.

Քամալյան Օ.

Գ. Էդիլյանի մանկավարժական հայացքների արժևորումը
կրթության արդի զարգացումների համատեքստում

Ն.Չ. Կարապետյան, Ս.Ռ. Զանիկյան.....4-9

Педагогические взгляды Г. Эдильяна в контексте современных тенденций
развития образования *Н.З. Карапетян, С.Р. Джаникян*

Ռիսկերի հայեցակարգային շրջանակը և դասակարգումը բարձրագույն
ուսումնական հաստատություններում *Ս.Մ. Կարապետյան.....10-17*

Структура концепции и классификация рисков в высших
образовательных учреждениях *С.М. Карапетян*

Նախադրյալների դաստիարակության հարցերը
Հովհ. Տեր-Միրաքյանի մանկավարժական հայացքներում

Ռ.Լ. Իսկանդարյան.....18-23

Вопросы воспитания дошкольников во взглядах О. Тер-Миракяна
Р.Л. Искандарян

Մեծահասակների կրթության հիմնախնդիրներն Իրանում
Համիդոեզա Կամիար.....24-30

Задачи образования взрослых в Иране *Гамидреза Камиар*

Փոքրագույն քառակուսիների մեթոդի մասին

Յու.Ռ. Հակոբյան, Ս.Լ. Սահակյան, Ք.Հ. Սարգսյան.....31-36

О методе наименьших квадратов

Ю.Р. Акопян, С.Л. Саакян, К.Г. Саргсян

Հայկական եկեղեցիների էլեկտրոնային շտեմարանի և
«Հայոց եկեղեցու պատմություն» առարկայի հեռավար
դասավանդման մի Web նախագծի մասին

Ա.Հ. Նավասարդյան, Գ.Գ. Խնկոյան, Ա.Ա. Սկրիպյան.....37-42

О Web приложении по электронному хранилищу армянских церквей и
дистанционному преподаванию по предмету „История армянской церкви”

А.Г. Навасардян, Г.Г. Хнкоян, А.А. Мкртчян

ԳԻՏԱԿԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЕ

- «Արտահայտչականություն» հասկացությունը ժամանակակից լեզվաբանության մեջ *Ս.Հ. Ապրեսյան*.....43-50
Понятие «экспрессивности» в современной лингвистике *М.Г. Апресян*
- Համացանցային ՁԼՄ-ի էթիկական կարգավորման առանձնահատկությունները *Ս.Ռ. Ավետիսյան*.....51-56
Особенности этического регулирования Интернет-СМИ *А.Р. Аветисян*
- Մեսիտերթի թուրքերի ծագման հիմնական վարկածների վերլուծություն *Կ.Ս. Գալոյան*.....57-63
Анализ основных гипотез о происхождении месхетинских турок *К.А. Галоян*
- Հարսանեկան ծիսակարգը հայկական կաթոլիկ գյուղերում (Լոռի, Շիրակ, Ջավախք) *Ս.Ս. Գրիգորյան*.....64-73
Свадебный ритуал в армянских католических деревнях *С.С. Григорян*
- Культурно-национальная специфика пословиц и поговорок о дружбе русского и армянского языков в сравнительно-типологическом аспекте *Н.О. Степанян*.....74-78
Ընկերության մասին առածների և ասացվածքների ազգամշակութային յուրահատկությունները ռուսերենի և հայերենի համեմատական տիպային հարթության վրա *Ն.Հ. Սլեպանյան*
- «Լոռու մարզի Թումանյանի տարածաշրջանում մշակաբույսերի սննդապահովության ուսումնասիրությունը հողերի ծանր մետաղներով աղտոտվածության պայմաններում *Վ.Ս. Վարազյան, Ա.Լ. Վարազյան, Գ.Ս. Գևորգյան*.....79-82
Исследование обеспеченности питательными веществами культурных растений региона Туманяна Лорийского марза РА в условиях загрязнения почв тяжелыми металлами *В.М. Варагян, А.Л. Варагян, Г.А. Геворгян*
- Մոդեմներում ազդանշանների համապատասխանեցումը կապուղուն *Ք.Վ. Օթարյան*.....83-88
Адаптация сигналов к линиям передачи в модемах *К.В. Отарян*
- Методика обеспечения информационной безопасности в компьютерных сетях *А.Г. Сегосян*.....89-93
Տեղեկատվության անվտանգության ապահովման մեթոդիկական համակարգչային ցանցերում *Ս.Գ. Սեփապոյան*
- Կոշտ օղազոտով տարվող անվի գորումը *Ս.Ռ. Սիրեկանյան, Ա.Ս. Հակոբյան, Վ.Ս. Հարությունյան, Ս.Ա. Աղամյան*.....94-98
Качение колеса с жестким ободом *С.Р. Сиреканян, А.С. Акопян, В.С. Арутюнян, С.А. Адамян*

ՆՈՐԸ ԲՈՒՀԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՈՒՄ НОВОЕ В ВУЗОВСКОМ КУРСЕ

- «Շրջակա միջավայրի ֆիզիկա» բուհական նոր հատուկ դասընթացի և բովանդակային որոշ հարցերի մասին *Կ.Ի. Աթայան*.....99-109
О вузовском спецкурсе «Физика окружающей среды» и некоторые вопросы содержательного характера *К.И. Атаян*

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ, ԲԱՂԱԲԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ
ЭКОНОМИКА, ПОЛИТОЛОГИЯ

ՀՆԱ-ի և սեփական եկամուտների փոխկախվածության վերլուծություն Գ.Ա. Գասպարյան.....	110-115
Анализ взаимосвязи валового внутреннего продукта и собственных доходов Г.А. Гаспарян	
Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացման միտումները ՀՀ-ում Կ.Գ. Խաչատրյան.....	116-124
Основные тенденции развития малого и среднего предпринимательства в РА К.Г. Хачатрян	
Քաղաքական բանավեճի առանձնահատկությունները հետհեղափոխական Հայաստանի առաջին ընտրությունների շրջանում Մ.Տ. Հակոբյան.....	125-133
Особенности политической дискуссии в период первых выборов в постреволюционной Армении М.Т. Акобян	
Նեոազատական գաղափարախոսությունն ու դրա հայեցակարգային հիմքերը Լ.Մ. Ռուփսյան.....	134-139
Неолиберальная идеология и ее концептуальные основы Л.М. Рухкян	

ՀԱՄԱՑԱՆՑԱՅԻՆ ԶԼՄ-Ի ԷԹԻԿԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Ա.Ռ. Ավետիսյան, ԵՊՀ

ՀՀ համացանցային տիրույթում հեղինակային իրավունքի պաշտպանության և գրագողության կանխման հարցերն առավել շատ գտնվում են էթիկական կարգավորման ոլորտում: Այլոք առած ինքնակարգավորման գործընթացները բնորոշվում են որպես համացանցում հեղինակային իրավունքի ոտնահարման և գրագողության դեմ պայքարի նոր փուլ: Այսպես, 2013-ի մայիսի 23-ին հայկական ավանդական վեց լրատվամիջոցների գլխավոր խմբագիրներ (Արամ Աբրահամյան՝ «Առավոտ» օրաթերթ, Արման Բաբաջանյան՝ «Ժամանակ» օրաթերթ, Սաթիկ Սեյրանյան՝ «168 ժամ» օրաթերթ, Թագուհի Թովմասյան՝ «Ժողովուրդ» օրաթերթ, Աննա Հակոբյան՝ «Հայկական ժամանակ» օրաթերթ, Արմինե Օհանյան՝ «Հրապարակ» օրաթերթ) հանդես եկան միացյալ հայտարարությամբ¹, որտեղ մամուլի հրապարակումներից օգտվելու կանոններ սահմանելով, փորձեցին պայքար սկսել առցանց լրատվամիջոցների կողմից ավանդական թերթերի հրապարակումներն առանց հղման կամ անբարեխիղճ կերպով օգտագործելու դեմ: Այս հայտարարությանը հետագայում միանում են ևս յոթ տպագիր թերթերի գլխավոր խմբագիրներ (Հակոբ Ավետիսյան՝ «Ազգ» օրաթերթ, Ֆլորա Նախշբարյան՝ «Голос Армении» թերթ, Փիրուզա Մելիքսեթյան՝ «Իրատես դե ֆակտո» թերթ, Գագիկ Մկրտչյան՝ «Հայոց աշխարհ» օրաթերթ, Ռուբեն Սաթյան՝ «Новое время» օրաթերթ, Շողեր Մաթևոսյան՝ «Չորրորդ իշխանություն» օրաթերթ, Կարեն Հարությունյան՝ «Օրակարգ»):

2013-ի մայիսի 23-ին հրապարակված այս հայտարարությունից չանցած մեկ ամիս՝ հունիսի 21-ին, հետևում է նաև 14 առցանց լրատվամիջոցների գլխավոր խմբագիրների (Աննա Իսրայելյան՝ Aravot.am, Թագուհի Թովմասյան՝ Armlur.am, Ռուզան Ավոյան՝ Armversion.am, Արամ Հարությունյան՝ Asekose.am, Արմենուհի Վարդանյան՝ Galatv.am, Անուշ Խեչոյան՝ Haynews.am, Լիլի Մարտոյան՝ Irates.am, Անահիտ Ոսկանյան՝ Panorama.am, Աբել Միքայելյան՝ Report.am, Գագիկ Շամշյան՝ Shamshyan.com, Գևորգ Սահակյան՝ Tert.am, Հրանտ Մելիք-Շահնազարյան՝ Times.am, Սևակ Հակոբյան՝ Yerkir.am, Սաթիկ Սեյրանյան՝ 168.am) համատեղ հայտարարությունը, ուր, մասնավորապես, ասվում է. «Հայտարարությունն ընդունելու անհրաժեշտությունն առաջացել է դաշտում առկա հեղինակային իրավունքների կոպիտ խախտումների կրկնվող դեպքերի պատճառով, երբ լրագրողի տքնաջան աշխատանքը բուրբեր անց դառնում է գրեթե բոլոր լրատվամիջոցների «սեփականությունը»՝ հաճախ նույնիսկ առանց պատշաճ հղումների»²:

Երկու հայտարարությունների տեքստերն էլ ենթադրում են երկու հիմնական պահանջ՝

ա) Ցանկացած մեջբերում անել հղումով՝ տեքստի մեջ հիշատակելով թերթի անունը:

բ) Թերթից կատարել ընդամենը մեջբերում (ազատ ընտրությամբ)՝ վերջում հավելելով «Հոդվածն ամբողջությամբ կարող եք կարդալ... թերթի այսօրվա համարում»:

Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնի իրավաբան Գևորգ Հայրապետյանի կարծիքով՝ թերթերի պահանջներն արդար են նախ այն պատճառով, որ միտված չեն սահմանափակելու քաղաքացիների՝ տեղեկացված լինելու իրավունքը, չեն ենթադրում երկարատև ու անհարկի

¹ Տե՛ս Լավագույնը ցանցում. առցանց լրագրողի ուղեցույց (խմբ. Սուրեն Դեհերյան), Երևան, Ասողիկ, 2013, էջ 103-105 (էջ 125):

² Լավագույնը ցանցում. առցանց լրագրողի ուղեցույց (խմբ. Սուրեն Դեհերյան), Երևան, Ասողիկ, 2013, էջ 105-107 (էջ 125):

գրագրություն թերթի թույլտվությունը ստանալու համար, բացի այդ՝ կոչ են անում բարեխղճության, այսինքն՝ «կարող եք մեջբերել սեփական ընտրությամբ և առանց հարցնելու, սակայն մի՛ ներկայացրեք մեջբերումը որպես ձեր արտադրանք, կարող եք անել նաև մամուլի տեսություն, սակայն այն մի՛ դարձրեք պատրվակ նյութերն ամբողջությամբ արտատպելու համար»³:

Սակայն, ի տարբերություն ավանդական լրատվամիջոցների, որոնց պահանջն ամբողջովին արտահայտված է վերոնշյալ երկու կետերում, առցանց որոշ լրատվամիջոցներ հեղինակային իրավունքի պաշտպանության և գրագողության դեմ պայքարում ընտրել են ավելի խիստ գործելաճան: Այս համատեքստում հատկապես հետաքրքիր է News.am առցանց լրատվականի օրինակը, որտեղ հատուկ նշված է. «Սույն կայքում տեղ գտած լրատվական հրապարակումների հեղինակային իրավունքը պատկանում է բացառապես News.am լրատվական-վերլուծական գործակալությանը: Սույն կայքի բոլոր լրատվական հրապարակումները անհատական օգտագործման համար են: Տեղեկատվություն տարածող այլ միջոցներում սույն կայքի հրապարակումների (մասնակի կամ ամբողջական) վերահրապարակման համար անհրաժեշտ է News.am լրատվական-վերլուծական գործակալության գրավոր թույլտվությունը: Խախտում թույլ տված անձինք կենթարկվեն պատասխանատվության օրենքով սահմանված կարգով»: Նմանատիպ գրավոր թույլտվություն են պահանջում նաև Armenpress.am և Mediamax.am առցանց լրատվամիջոցները, ինչի առնչությամբ Գևորգ Հայրապետյանը գտնում է, որ որևէ կերպ քննադատել նշված լրատվամիջոցների խիստ քաղաքականությունը չի կարելի, քանի որ նման մոտեցումը ձևավորվել է առցանց հարթակում հեղինակային իրավունքների ոտնահարման, գրագողության բազմաթիվ և համատարած դեպքերի պատճառով⁴:

Արդյունքում, եթե վերլուծելու լինենք համացանցային լրատվության հայտնվելու համատեքստում ծառայած մարտահրավերների փոփոխության կորը հեղինակային իրավունքի ոտնահարման և գրագողության դեմ պայքարի համատեքստում, ապա ակնհայտորեն հայաստանյան փորձի դեպքում գործ ունենք երկու փուլի հետ, որոնցից առաջինը կարելի է համարել 2008-2010թթ. նախորդած ժամանակաշրջանը, երբ համացանցը դեռևս չունեի լայն տարածում, իսկ սոցիալական ցանցերը տակավին չէին ներառում այնպիսի հանրային լսարան, ինչպիսին կա 2008-2010թթ. հաջորդած տարիների պրոգրեսիվ աճի արդյունքում արդեն այսօր: Ըստ էության ամեն ինչ փոխվեց, երբ համացանցում հանրային լսարանի մեծացումը հանգեցրեց գովազդատուների հետաքրքրություն բնագավառի նկատմամբ: Ֆինանսական հեռանկարները ոլորտ բերեցին նոր անուններ, մասնագիտական բարձր որակավորում ունեցող ու ավանդական լրագրությանը, և դրականոններով համացանցում աշխատող թերթերի կողքին հայտնվեցին ոլորտից և լրագրության ավանդույթներից ու էթիկայի կանոններից անտեղյակ նոր լրատվամիջոցներ, որոնք արտատպությամբ և գրագողությամբ սկսեցին լուրջ լսարան ձեռք բերել: Մյուս կողմից՝ գովազդի բերած ֆինանսական հոսքերը կատաղի մրցակցության թիրախ դարձան դաշտում գործող բոլոր միավորների համար, որն առանցքային տարբերակիչ կարելի է համարել համացանցային լրատվության պատմության նշված երկու շրջանների միջև: Ուստի պատահական չէ, որ հեղինակային իրավունքի ոտնահարման ու գրագողության դեմ պայքարը և սրանով պայմանավորված՝ ինքնակարգավորման գործընթացը սկսվում է հենց 2010-ից հետո:

Նշված երկրորդ շրջանում են ընկած նաև առցանց լրատվության էթիկական կանոնների մշակման փորձերը, այս թեմայով կոնֆերանսների, սեմինարների և դասախոսությունների

³ Նշվ. աշխ., էջ 98:

⁴ Նշվ. աշխ., էջ 101-102:

կազմակերպումը, տարբեր ժողովածուների հրապարակումը⁵, թեմային առնչակից օտարալեզու գրականության թարգմանությունը⁶, հոդվածների լույսընծայումը, թեմայի քննարկմանը նվիրված կլոր սեղանների հրավիրումը:

2012-ի ապրիլի 1-ին «Ընտրությունների լուսաբանումը առցանց հարթակում» եռօրյա դասընթացների շրջանակում մասնակից 18 լրագրողներ ստորագրեցին 19 կետից բաղկացած «Առցանց լրագրողի վարքականոնը»⁷: Միջազգային համանման վարքականոնների ուսումնասիրության և համադրման արդյունքում «Լրագրողներ հանուն ապագայի» հասարակական կազմակերպության ստեղծած այս վարքականոնը նպատակ ունի նպաստելու համացանցում հանրային տեղեկատվություն տարածողների մեդիա գրագիտության մակարդակի բարձրացմանը, ինչպես նաև օգնելու ընթերցողին համացանցում տարբերել որակյալ հրապարակումները կեղծ և ոչ հավաստի տեղեկություններից⁸: Ըստ Ս. Դեհերյանի, որն առցանց լրագրողների համար վարքականոնի ստեղծման գաղափարի հեղինակներից մեկն է, հիմքում փորձել են դնել «մի՛ վնասիր» սկզբունքը: Այսինքն՝ ըստ այս սկզբունքի՝ առցանց լրագրողը յուրաքանչյուր տեղեկություն հրապարակելիս պետք է հաշվի առնի տեղեկության ձևի (լուսանկար, տեսանյութ և այլն) և բովանդակության հնարավոր բացասական ազդեցությունները, այդ թվում՝ հոգեբանական: Անհրաժեշտության դեպքում առցանց լրագրողը պետք է սահմանափակի ներկայացվող տեղեկատվության, դրա որոշակի հատվածի, ինչպես նաև որոշակի ձևի հրապարակումը, ընդ որում փաստերի, այդ թվում՝ լուսանկարների և նյութի բովանդակության մտածված աղավաղումն անընդունելի է⁹:

Հայաստանում առկա իրավիճակը և ընթացող գործընթացները առցանց լրատվամիջոցների էթիկական խնդիրները այլ պետությունների փորձի հետ համեմատության համատեքստում կան բազմաթիվ ընդհանրություններ: Այդպիսին է, օրինակ, հայկական և ադրբեջանական տիրույթում նկարների վրա լրատվամիջոցի տարբերանշանը տեղադրելու միտումը: Իսկ ընդհանուր առմամբ համացանցային ՋԼՄ-ների դաշտում ձևավորված սկզբնական քառսի վերացման ուղղությամբ կատարվող աշխատանքները ևս վերցված են զարգացած երկրների փորձից, որոնցում, կապված համացանցի ավելի վաղ հասանելիության հետ, համացանցային լրատվամիջոցները կատարյալ քառսի փուլն ավելի վաղ են անցել՝ ձևավորելով դրանք հաղթահարելու ինքնակարգավորման մեխանիզմներ: Այս ոլորտում էթիկական խնդիրների կարգավորման ուսանելի վարքագիրք է մշակել ամերիկյան NPR (National Public Radio՝ Ազգային Հանրային Ռադիո) մեդիա կազմակերպությունը, որն ԱՄՆ-ի մոտ 900 հանրային ռադիոկայանների սինդիկատ է: Կազմակերպությունն ունի լրագրողական էթիկային վերաբերող առանձին պորտալ՝ տեղակայված ethics.npr.org հասցեով,

⁵ Տե՛ս Նոր և այլընտրանքային մեդիա. էթիկական և իրավական խնդիրներ (գլխ. խմբ. Ն. Մարտիրոսյան), Երևան, 2012, էջ 128, Ազատ գոտի կամ էլ. Հայաստան (լրագրողական ուսումնասիրություններ), Երևան, Ասողիկ, 2012, էջ 100, Լավագույնը ցանցում. առցանց լրագրողի ուղեցույց (խմբ. Սուրեն Դեհերյան), Երևան, Ասողիկ, 2013, էջ 125, Ղազարյան Ա., Ջեյնալյան Ա., Ջրպարտություն և վիրավորանք. ձեռնարկ լրագրողների և փաստաբանների համար, Երևան, 2014, էջ 46:

⁶ Տե՛ս Մեդիա օրենսդրություն ձեռնարկ (գլխ. խմբ. Լինն դի Շայբ, թարգ. Ք. Սողիկյան, խմբ. Հ. Մանսուրյան), Երևան, 2010, Կուրբալիա Յ., Համացանցի կառավարում (թարգ. Ա. Բաղյան, գիտ. խմբ. Ն. Խաչատրյան), Երևան, 2012:

⁷ Տե՛ս Հայրապետյան Գ., Առցանց լրագրողի վարքականոն, Ազատ գոտի կամ էլ. Հայաստան. լրագրողական ուսումնասիրություններ, Երևան 2012, էջ 96: («Առցանց լրագրողի վարքականոն»-ի մեջ մտնող 10 կետերը ամբողջությամբ *տե՛ս* Ս. Դեհերյան, Առցանց լրագրողի 10 կանոնները, Նոր և այլընտրանքային մեդիա. էթիկական և իրավական խնդիրներ, Երևան, 2012, էջ 10-12):

⁸ Տե՛ս Հայրապետյան Գ., նշվ. աշխ., էջ 96:

⁹ Տե՛ս Դեհերյան Ս., Առցանց լրագրողի 10 կանոնները, Նոր և այլընտրանքային մեդիա. էթիկական և իրավական խնդիրներ, Երևան, 2012, էջ 10:

որտեղ առանձին բաժնով սոցիալական մեդիայի ուղեցույց է ներկայացված: Նշված ուղեցույցում հիմնական շեշտը դրված է համացանցի միջոցով տեղեկատվության տարածման կանոնների վրա, ե՞րբ և ի՞նչ պայմանների առկայության դեպքում կարելի է share կամ retweet անել, այսինքն՝ տարածել սոցիալական ցանցերի անհատական էջերի տեղեկատվությունը, ինչպես նաև նշվում են լուսանկարների և այլ պատկերների օգտագործման կանոնները: Այս առումով հետաքրքիր է նաև Լոնդոնում տեղակայված Reuters միջազգային լրատվական գործակալության «Լրագրության ձեռնարկ» պորտալը (handbook.reuters.com), որտեղ առանձին բաժին է նվիրված սոցիալական մեդիայի օգտագործմանը և համացանցային հաղորդակցությանը: Ուշագրավ է, որ ձեռնարկը ցուցում է լրագրողներին համացանցի միջոցով լրատվություն ստեղծելիս և տարածելիս հետևել լրագրության դասական էթիկական կանոններին՝ վիրտուալ աշխարհում դրանց ուղղակի կիրառմամբ: Աղբյուրների և դրանց ճշգրտման համար գործում են միևնույն լրագրողական նորմերը, և տեղեկատվություն հավաքելիս պետք է կիրառել միևնույն զգուշավորությունը՝ չօգտագործելով այնպիսի աղբյուրներ որոնց ճշգրտությունն ստուգել անհնար է:

Էթիկական խնդիրների համատեքստում աղբյուրի բացակայությունը հայաստանյան առցանց լրատվամիջոցների ամենատարածված խախտումն է, որը նյութն առաջինը հաղորդելու մրցավազքի արդյունք է: Առցանց լրատվամիջոցներն առանձնակի ջանք չեն կիրառում լրատվությունը ճշտելու կամ իրենց «ունեցած տեղեկությունը» կենդանի աղբյուրով հաստատելու համար և բավարարվում են այնպիսի ձևակերպումներով, ինչպիսիք են «մեր ունեցած տեղեկություններով», «ինչպես հայտնում են կառավարությանը մոտ կանգնած մեր աղբյուրները», «հավաստի աղբյուրների փոխանցմամբ» և այլն: Սակայն աղբյուրին հղում չունենալը կարող է նույնքան անարդյունավետ լինել, որքան նյութը մի քանի րոպե ուշ հրապարակելը, մյուս կողմից էլ՝ դա խիստ կասկածելի է էթիկական, որոշ դեպքերում՝ նաև իրավական տեսանկյունից¹⁰:

Միջազգային փորձի տեսակետից կիբեռտարածության, մասնավորապես նաև դրանում գործող առցանց լրատվամիջոցների համակարգման ամենաուսանելի տարբերակը ավստրալական մոդելն է, որտեղ մեկտեղված են պետական կարգավորման ու ոլորտի ինքնակարգավորման տարրերը: Այս մոտեցումն ստացել է «համակարգավորում և համատեղ կարգավորման օրակարգ» անվանումը և կյանքի կոչվել 2000-ին Ինտերնետ արդյունաբերության ասոցիացիայի (Internet Industry Association) և Ավստրալական հեռուստառադիոհանձնաժողովի (Australian Broadcasting Authority) նախաձեռնությամբ:

Հարկավոր է նշել, որ ոլորտը, գտնվելով ինքնակարգավորման գործընթացում, ունի մի շարք թերություններ, որոնց վերացումը, այնուամենայնիվ, պետական միջամտություն է պահանջում:

Ի մի բերելով Հայաստանում համացանցային լրագրության հետ կապված էթիկական կարգավորման խնդիրները՝ կարելի է եզրակացնել, որ ինքնակարգավորման մոդելը, լինելով ստեղծված իրավիճակի ելքային ուղիներից մեկը, չի կարող ամբողջովին լուծել ստեղծված խնդիրները, ինչպես նաև ի զորու չէ պատասխան տալ այս խճճված դաշտում այժմեական բազմաթիվ հարցերի՝ սկսած ավանդական և նորելուկ համացանցային լրատվամիջոցների միջև առկա վեճերից մինչև քաղաքացիական լրագրության ոլորտի ամենատարբեր խնդիրներ: Ուստի պետական միջամտությունը, մասնավորապես «Ձևագվածային լրատվության մասին» օրենքի վերափոխումը,

¹⁰ Տե՛ս Հովհաննիսյան Տ., Առցանց ՁԼՄ-ների բովանդակության ստեղծման և տարածման էթիկական խնդիրները, Նոր և այլընտրանքային մեդիա. էթիկական և իրավական խնդիրներ, Երևան, 2012, էջ 32:

միջհամացանցային հարաբերությունները, հեղինակային իրավունքի հետ առնչվող խնդիրները իրավակարգավորող ակտերի ընդունումն արդեն ժամանակի հրամայականն են*:

Հաշվի առնելով ոլորտում ստեղծված իրավիճակը՝ հարկ եմ համարում առաջ քաշել մի քանի քայլեր, որոնց իրականացումը, անտարակույս, կարող է բերել ոլորտի որոշակի կարգավորման.

1. Հետևելով ՌԴ փորձին՝ պետք է առցանց լրատվամիջոցներ համարել այն կայքերը, որոնք ունեն կայուն հասցե, կոնտակտային տվյալներ, և առցանց լրատվամիջոցների վրա տարածել «Ձանգվածային լրատվության մասին» ՀՀ օրենքը՝ չտարբերակելով դրանք ավանդական լրատվամիջոցներից: Այս քայլն իրավակարգավորիչ նշանակություն կունենա առցանց լրատվամիջոցների համար:
2. Համացանցային հարթակում լրատվություն կրող և փոխանցող մնացած միջոցների համար՝ զուտ սոցցանցային, բլոգերային և այլն, ընդունել կարգավորիչ որևէ իրավական ակտ, որը միաժամանակ չի սահմանափակի խոսքի ազատության իրավունքը:
3. Պետական համապատասխան օրենքի ընդունմամբ առցանց լրատվամիջոցներից պահանջել աշխատակազմի որակավորում՝ որակավորված լրագրող համարելով այն անձանց, որոնք կունենան «Լրագրություն» մասնագիտությամբ բարձրագույն կրթություն կամ պարբերաբար կազմակերպել որակավորման քննություններ, որոնց օգնությամբ համապատասխան գիտելիքների առկայության դեպքում կկարողանան լրագրողի որակավորում ստանալ այլ մասնագիտությամբ բարձրագույն կրթություն ստացած անձինք:
4. Հորդորել բուհերի լրագրության ֆակուլտետների առարկայացանկում մտցնելու «Առցանց լրագրություն» դասընթացը:
5. Հաճախակի կազմակերպել առցանց լրագրության ոլորտում էթիկական խնդիրների քննարկումներ, սեմինարներ, կոնֆերանսներ՝ հաշվի առնելով, որ այն ուղիղ կապ ունի տեխնոլոգիական գերարագ զարգացման հետ, և կանխատեսելի են էթիկական խնդիրների նորանոր դրսևորումներ, որոնց լուծումներն անհրաժեշտ է գտնել հենց քննարկումների արդյունքում:
6. Կազմակերպել «Լավագույն առցանց լրատվամիջոց» տարեկան կամ կիսամյակային մրցանակաբաշխություններ, որտեղ հաղթողները կորոշվեն ոչ թե այցելուների թվով, այլ մատուցած լրատվության որակով, առցանց լրագրողի էթիկայի կանոնների պահպանման սկզբունքով և նմանատիպ այլ չափանիշներով:

* Այս խնդրով շահառու որոշ մասնագետների կարծիքով պետական միջամտության դեպքում էլ առաջանում է վտանգ, որ այն կարող է հանգեցնել գրաքննության, ուստի ամեն դեպքում ավելի նախընտրելի է, որ դրանց հաղթահարմամբ առավելապես զբաղվեն լրագրողական և հասարակական կազմակերպությունները:

Резюме

Особенности этического регулирования
Интернет-СМИ

A.P. Avetisyan, EGU

Вопросы, связанные с защитой авторских прав и плагиата в армянском интернет-домене, чаще всего находятся в сфере этического регулирования. Отсутствие источника в контексте этических вопросов является наиболее распространенным нарушением интернет-СМИ в Армении, что является результатом конкуренции. В связи с этим процессы саморегуляции описываются как новый этап в борьбе с нарушением авторских прав и плагиатом. Принимая во внимание проблемы этического регулирования, связанные с онлайн-журналистикой в Армении, можно утверждать, что модель саморегулирования, являясь одним из способов разрешения ситуации, не может полностью решить существующие проблемы. Следует отметить, что, находясь в процессе саморегулирования, данная сфера имеет ряд недостатков, устранение которых требует вмешательства государства.

Summary

Ethical Regulation Peculiarities of the Internet MASS MEDIA

A.R. Avetisyan, YSU

Issues related to the protection of copyright and plagiarism in the Armenian Internet domain are most frequently found in the area of ethical regulation. The absence of a source in the context of ethical issues is the most common violation of the online media in Armenia, which is the result of the competition. In this regard, self-regulatory processes are described as a new stage in the fight against copyright infringement and plagiarism. Taking into consideration the problems of ethical regulation related to online journalism in Armenia, one can argue that the self-regulatory model, being one of the ways used for the resolution of the situation, cannot completely solve the existing problems. It should be noted that, while being in the process of self-regulation, the given field has a number of shortcomings the elimination of which requires state interference.